

Motion till riksdagen

1988/89:Fi606

av Anne Wibble m. fl. (fp)

Hushållssparandet

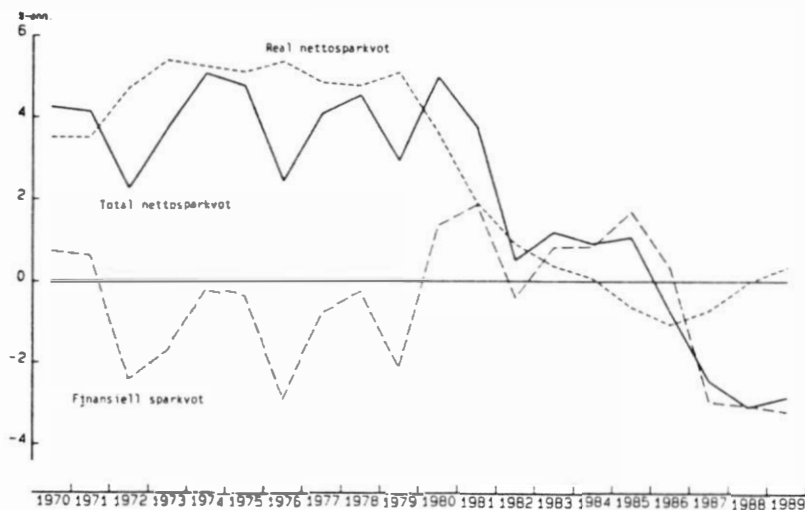
Rekordlåg hushållssparande 1988

Sverige har (tillsammans med Norge) den industrialiserade världens lägsta hushållssparande. Av varje tjänad hundralapp konsumerade 1988 en svensk 103,70 kronor och sparade således minus 3 kronor och 70 öre. Även om hushållens sparkvot (sparandet som andel av inkomsten) beräknas öka något under 1989, innebär prognosen att de svenska hushållen fortfarande lånar till sin konsumtion.

Denna negativa sparkvot har vi levt med i några år nu, men redan dessförinnan var det svenska hushållssparandet mycket lågt. Enligt SCB har både sparande- och lånemönster förändrats dramatiskt sedan slutet av 1985. Det privata sparandet har sjunkit kraftigt och det offentliga ökat i motsvarande grad. Inom det privata sparandet är det framförallt det reala sparandet (egna bostäder och fritidshus) som minskat men även det finansiella (banksparande, aktier, obligationer m.m.) har gått nedåt de senaste åren.

Hushållens sparkvoter

Nettosparande i procent av hushållens disponibla inkomster

Anm. Hushållens finansiella sparande inkluderar det individuella försäkringssparandet. Det finansiella sparandet 1987 redovisas efter avdrag för den del av den tillfälliga förmögenhetsskatten på livförsäkringsbolag m. fl. som har uppskattats motsvara individuell livförsäkring (6,3 miljarder kr.). Denna skatt betraktas i nationalräkenskaper som en kapitaltransferering från hushållen till staten även om den faktiska utbetalningen görs av försäkringsbolagen.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

Vi anser att det låga hushållssparandet är ett allvarligt problem, av flera skäl.

För det första betyder ett sjunkande hushållssparande i kombination med ett ökande kollektivt, eller offentligt, sparande att det enskilda ägandet minskar. Från liberal synpunkt är detta olyckligt. Vi slår vakt om det enskilda, spridda ägandet. För de allra flesta hushåll är ett kontinuerligt eget sparande den enda möjligheten att bygga upp ett eget kapital, oavsett vilken form det har. Den nyligen presenterade ägarutredningen visar att det enskilda aktieägandet som andel av det totala ägandet minskat dramatiskt under en lång följd av år i Sverige. Tendensen har gått mot en allt större koncentration och institutionalisering av ägandet i näringslivet.

Förmögenhets- och sparandepolitiken bör aktivt användas för att uppnå en större ägandespridning.

Det enskilda ägandet är en förutsättning för en fungerande marknadsekonomi. Omsorg om den egna egendomen, oavsett om det är ett aktieinnehav som skall förräntas, ett eget företag som skall gå med vinst, en egen bostad eller ett fritidshus som måste underhållas, är en grundpelare för ett samhälles möjligheter att skapa, utveckla och vårda resurser. I detta synsätt ligger ingen snikenhet eller egoism. Tvärtom. I avsaknad av privat ägande riskeras att resurser slösas bort, egendom inte förvaltas effektivt eller tillåts förfalla. Detta är inte till gagn för någon.

Hushållens sparande är viktigt för deras förmögenhetsuppbyggnad och deläggande i näringslivet. Men det är också av betydelse i ett rent privatekonomiskt perspektiv. Folkpartiet slår vakt om välfärdssamhället och dess offentliga trygghetssystem. De är av stor betydelse för människor vid tillfälliga behov av hjälp, vid sjukdom och arbetslöshet, under utbildning, och efter pensioneringen. Den buffert som en sparad slant innebär ger – trots dessa våra socialförsäkringssystem – en större trygghet. Det ligger ett stort värde i detta eftersom den enskilde då får ett ökat oberoende av företag och myndigheter. Möjligheterna att kunna möta risker och gripa chanser i livet blir större.

I verkligheten har motsatsen skett. Under senare år har hushållens skuldsättning nämligen ökat kraftigt. Detta har flera orsaker, t.ex. avregleringen av kreditmarknaden och ett uppdämt behov av varaktiga konsumtionsvaror, men den socialdemokratiska sparandepolitiken har också bidragit. Enligt folkpartiets uppfattning bör hushållens skuldsättning motverkas främst genom positiva åtgärder (ekonomisk politik som möjliggör höjda reallöner, bättre villkor för sparande, information och upplysning om den reella lånekostnaden m.m.), inte genom förbud eller nya skatter enligt förslag från den s.k. skuldkommittén.

En tredje aspekt på hushållssparandets betydelse är dess samhällsekonomiska vikt. Varje ekonomi i balans måste för att kunna upprätthålla en viss nivå av resurser och välbefinnande avsätta medel för sparande och därmed investeringar. Det vill säga att det krävs investeringar i ekonomin även om ambitionen endast skulle vara att upprätthålla nuvarande kapacitet. För att skapa nya resurser och öka välbefinnandet behövs följaktligen sparandet i än högre grad.

Sverige har ett stort och i det närmaste permanent underskott i bytesbalan-

sen. Detta är ett uttryck för bristen på sparande i landet. Den verkliga sparandebristen kan sägas vara större än den synliga, eftersom investeringsnivån fortfarande är för låg med hänsyn till bl.a. näringslivets utbyggnadsbehov.

Finansiellt sparande 1985–1989

Finansiellt sparande Miljarder kronor	1985	1986	1987	1988	1989
Offentlig sektor	- 32	- 6	41	33	31
Staten	- 50	- 25	18	14	12
Kommunerna	- 4	- 5	- 3	- 9	- 9
Socialförsäkr. sektor	22	24	26	28	28
Privat sektor	21	12	- 44	- 36	- 38
Hushåll	7	0	- 19	- 16	- 16
Finansiella företag	35	37	35	48	49
Icke finansiella ftg	- 21	- 25	- 60	- 68	- 71
Bytesbalans = totalt inhemskt sparande	- 14	1	- 7	- 9	- 12

Anm.: Vid jämförelse med 1985 års uppgifter för offentlig sektor och företag bör omläggningen av uppördssystemet beaktas.

Talet + 18 miljarder kronor för statligt sparande 1987 beror på engångsskatten på pensionsförsäkringar.

Källa: Konjunkturläget december 1988, Konjunkturinstitutet.

Till detta kommer de konjunkturrellt betingade effekterna av ett ökat sparande. Förskjutningar i konsumtions- respektive sparandandelen av hushållens disponibla inkomster får alltså kraftigt genomslag på den samlade efterfrågan i ekonomin. En vändning av den hittillsvarande trendmässiga nedgången av sparkvotens utveckling är därför av stor betydelse vid uppläggningsen av såväl den kortsiktiga som den mer långsiktiga ekonomiska politiken. T.ex. skulle en ökning av sparkvoten från -3 % till blygsamma 0 % innebära en ökning på ca 16 miljarder, vilket motsvarar mer än hela underskottet i bytesbalansen. (Se tabell.)

En ökning av hushållssparandet har en återhållande effekt på den inhemska efterfrågan i ekonomin. Därmed kan den nödvändiga utbyggnaden av näringslivet finansieras utan att underskott i bytesbalansen uppstår. En dämpad inhemsk efterfrågan verkar också återhållande på pris- och löneökningstakten.

Emellanåt hävdas från socialistiskt håll att den nödvändiga sparnivån lika väl, eller bättre, kan upprätthållas genom offentligt sparande. Den offentliga sektorns sparande består av skillnaden mellan dess inkomster (skatter, avgifter, tullar) och dess utgifter. Om det offentliga sparandet skall öka i den svenska ekonomin innebär det därför antingen ett ännu högre skattetryck, eller samma skattetryck men en lägre nivå på de offentliga utgifterna. Vi motsätter oss båda dessa möjligheter. Sverige har redan världens högsta skattetryck. Ytterligare höjda skatter hotar ekonomins funktionssätt. De bör istället sänkas. Begränsningen i utgifterna bör därför motsvaras av lägre skatter, inte ökat offentligt sparande.

Alla dessa skäl, dvs. ägandespridning och hushållens möjligheter till förmögenhetsuppbyggnad, privatekonomisk trygghet och samhällsekonomins behov, talar för att hushållens sparande måste öka.

Orsaker till det låga sparandet

Vid internationella jämförelser brukar framhållas att det låga svenska sparandet beror på den väl utbyggda välfärden med sina omfattande transfereringssystem. Dessa inkomstöverföringar gör, enligt detta synsätt, att människor inte behöver ägna sig åt privat sparande för sin egen trygghet på ålderdomen, vid sjukdom eller för sina barns utbildning. Det ligger säkert en del i denna förklaring, men vi ställer oss tveksamma till att den är den enda.

Även länder med socialförsäkringssystem liknande vårt har nämligen mycket högre sparande än Sverige. Dit hör t.ex. Västtyskland och Storbritannien, vars socialförsäkringar utgör 16,1 % resp. 14,0 % av BNP. För Sverige är motsvarande tal 18,2 %. Dessa länders sparkvoter varierar trots de jämförbara nivåerna av trygghetssystem kraftigt. Vår *negativa* sparkvot skall jämföras med +11,4 % för Västtyskland och +6,7 % för Storbritannien (uppgifterna avser 1985).

I traditionell ekonomisk teori är realräntan en viktig förklaringsfaktor för hushållens sparande. Ju högre ränta, desto mera finansiellt sparande. Inte heller denna variabel kan förklara det extremt låga svenska sparandet. Under den period då de svenska hushållens finansiella sparande trendmässigt sjunkit, har vi visserligen tidvis erfarit negativa realräntor, men även tider av mycket höga reala räntor. Att människor drar ned på sitt banksparande när avkastningen är dålig eller rentav negativ är ett logiskt beteende. Tyvärr tycks trögheten dock vara stor när det gäller att öka sparandet då avkastningen åter blir bättre.

Den främsta förklaringsvariabeln torde i stället vara skattesystemet. Den kraftiga beskattningen av hushållens inkomster drabbar särskilt hårt avkastningen av sparande. Vid en inflationstakt på 5 % måste en inkomsttagare med 50 % marginalskatt ha en avkastning på banksparande som uppgår till 10 %, om det sparade beloppet inte skall urholkas. Skulle marginalskatten uppgå till 75 %, blir avkastningskravet hela 20 %. Det är uppenbart att ett skattesystem med sådana verkningar motverkar ett ökat hushållssparande.

Socialdemokratisk sparandepolitik

Trots att regeringen i finansplanen år efter år påtalat det låga sparandet, har politiken mest inriktats på att undanröja verkliga incitament till sparande. En av förklaringarna är sannolikt att socialdemokraterna har en ideologisk förkärlek för offentligt sparande framför enskilt sparande hos hushållen. Allemanssparandet motiverades främst av önskemålet att finansiera statens upplåning. Det enda undantaget gäller därför tillkomsten av s.k. ideellt sparande, men även detta måste ske inom ramen för allemanssparandet.

Den ekonomiska politiken har karakteriserats av ryckighet och kortsiktighet, vilket är allvarligt för flertalet samhällssektorer, men drabbar sparbetenden i synnerhet. Sparande är ju till sin karaktär framtids- och långtidsinriktat och behöver därför fasta spelregler. Till denna brist på långsiktighet i den ekonomiska politiken kan fogas en rad specifika problem som är resultatet av socialdemokratisk politik.

- Marginalskatterna är alldeles för höga; att spara lönar sig helt enkelt inte.
- Den s.k. engångsskatten på pensionssparande var ett direkt dråpslag mot ett betydelsefullt långsiktigt sparande.
- Beskattningen av fysiska personers sparande i aktier är missgynnad.
- Omsättningsskatten på aktier fördyrar för alla aktieinnehavare men drabbar i synnerhet småsparare.
- Detsamma gäller den s.k. valpskatten som ju förutom skatt på transaktioner på penningmarknaden också innebär att fondkommissionärens handläggning av småorder fördyrats avsevärt.
- Slopandet av avdragsmöjligheter för realisationsförluster som regeringen nyligen föreslagit hör också till de beskattningsregler som drabbar aktiesparare.

I slutet av 1988 lade en arbetsgrupp inom LO fram förslag till ökat kollektivt sparande. Även om den än så länge inte har någon formell status inom LO eller det socialdemokratiska partiet, visar all erfarenhet att sådana propåer från arbetarrörelsens fackliga gren så småningom också blir regeringens politik. Därför är det ett allvarligt hot mot den enskilda sparandet att förslag nu framförts som innebär att ytterligare kollektiva fonder omfattande över 1 000 Mrd borde byggas upp. Flera av de föreslagna fonderna skall få köpa aktier, vilket gör det intressant att jämföra deras tänkta volym med börsens totala värde, vilket i mitten av januari 1989 var drygt 650 Mrd. Det är ingen överdrift att beteckna dessa förslag som mycket långtgående i riktning mot socialisering av näringslivet.

Kampen mot socialismen upphör aldrig. Folkpartiet kommer att bekämpa varje form av fondsocialism och ökad kollektivisering av sparandet. Historien visar oss att socialdemokraterna aldrig ger upp. Minskad liberal ideologisk vaksamhet och renhållning följs alltid av nya socialistiska framstötter från socialdemokratin. Det går som en röd tråd genom historien.

Folkpartiets politik för ett ökat hushållssparande

Vi anser att staten bör bedriva en aktiv politik för att stimulera i stället för att kullkasta enskilda människors intresse för sparande och ägande. Målet bör vara att hushållen skall kunna ha ett sparkapital motsvarande den genomsnittliga årslönen för en industriarbetare. Den "topphuggande" förmögenhetspolitik som socialdemokraterna hittills bedrivit bör ersättas av en "uppbyggande" politik.

Av största vikt för att stimulera till ökat hushållssparande är en ekonomisk politik, som gynnar en stabil och god tillväxt. En avgörande förutsättning för ett högre hushållssparande är också att skattetrycket på hushållen minskas. Därför måste beskattningen av sparandets avkastning sänkas. I första hand skall den lägre beskattningen genomföras genom generellt sänkta skattesatser.

Dessutom måste medborgarna kunna lita på att de får behålla vad de sparar.

Folkpartiet har tillsammans med moderata samingspartiet och centerpartiet i en annan motion föreslagit en modell för hur löntagarfonderna skall

avvecklas. Vi har bl.a. föreslagit att delar av tillgångarna utnyttjas för ägandespridning och sparstimulanser.

Tillsammans med de andra borgerliga partierna har vi också föreslagit att de statliga företagen bör säljas till allmänheten och till de anställda. Förslaget finns beskrivet i en separat motion. Även om vissa hushåll som är intresserade av att delta i teckning av aktier i dessa företag sannolikt väljer att finansiera sitt köp med lån, leder ändå en sådan försäljning totalt sett till ett ökat nettosparande i hushållssektorn.

Vinstdelningssystem blir allt vanligare bland svenska företag, vilket vi välkomnar. En lång rad modeller har vuxit fram, alltifrån resultatanknutna bonussystem för enheter på olika nivåer i företaget, till koncernomspännande andel-i-vinst-system där andelarna placeras och binds under en lång tid. Normalt är det i den senare modellen en personalstiftelse som i sin tur köper aktier i det egna företaget eller placerar pengarna på annat sätt. Endast om så sker är det fråga om ett "system" som kan ge de anställda delägarskap och där mera långsiktig förmögenhetsuppbyggnad sker. Vi vill uppmuntra, inte förhindra företagsanknutna andel-i-vinst-system. Därför vill vi slopa de sociala avgifterna på andelarna under förutsättningen att bindningstiden ej underskrider fem år.

Utvecklingen har visat att det inte nämnvärt går att öka hushållens sparande med hjälp av skattemässiga styråtgärder som t.ex. i allemanssparandet. Utan långsiktig bindning leder sådana arrangemang mest till att människor flyttar sparmedel från ett konto till ett annat. Bankdelen av allemanssparandet är mycket dyr för staten. Räntekostnaden är nära 13 % vilket är avsevärt högre än för andra upplåningsformer som premier och sparobligationer.

Inte heller utgör den typ av påkostade annonskampanjer som Spardelegationen genomför någon effektiv sparpolitik. Därför bör Spardelegationen läggas ned.

En generell ekonomisk politik som främjar varaktig tillväxt genom skattelättnader för hushållen, återinförande av fasta spelregler, avveckling av löntagarfonderna och utförsäljning av de statliga företagen till allmänheten är således viktiga förutsättningar för hushållssparandets återhämtning.

Behovet av stabila spelregler gör att vi i år inte för fram några konkreta krav på förändringar. Dessa skulle ju bara gälla 1 år, nämligen 1990. Hela inkomst- och kapitalbeskattningen utreds för närvarande och det är folkpartiets uppfattning att genomgripande förändringar måste ske till år 1991. Vi vill också understryka angelägenheten i att ett rejält steg i sänkningen av inkomstskatten tas redan 1990. På det sättet kan sparandet stimuleras redan nästa år.

Eftersom en stor del av hushållens sparande sker i egen bostad är det viktigt att ett nytt skattesystem inte utformas så att detta sparande hämmas.

I avvaktan på en skattereform enligt de riktlinjer folkpartiet lagt fast i partimotionen om skattepolitiken vill vi nämna två sätt att stimulera ett långsiktigt bundet sparande.

Den ena tanken är att införa ett startsparande för barn och ungdomar, genom vilket föräldrar och andra närstående kan göra insättningar upp till ett visst belopp utan att gåvoskatt tas ut. Den andra är att utvidga möjligheterna

till pensionssparande. Utöver vanligt försäkringssparande borde det bli möjligt att spara bundet i bank. Det finns enligt vår uppfattning skäl för att ett sådant långsiktigt bundet sparande på något sätt skall premieras i skattesystemet.

Att bredda bostadssparandet är det kanske mest effektiva sättet att åstadkomma en jämnare fördelning av förmögenhetstillgångarna i samhället och därmed förstärka marknadsekonomin. En egen bostad är ett angeläget sparmål för många. Ökat bostadsägande medför ekonomisk trygghet för den enskilde. Dessutom förbättras värden av bostaden, vilket medverkar till att begränsa driftskostnaderna. Detta är till fördel från både privatekonomisk och samhällsekonomisk synpunkt.

För att öka bostadsägandet är det viktigt att ge de boende möjlighet att ombilda hyreslägenheter till bostadsrättslägenheter. Många människor uppskattar den förening av enskilt ägande och gemensamt ansvarstagande i demokratiska former för fastigheten som bostadsrättsboende erbjuder.

I samma riktning verkar en vidgad rätt för hyresgäster hos kommunala bostadsföretag att friköpa sina lägenheter.

Målsparande till egen bostad utgör alltså den viktigaste formen av långsiktigt sparande, såväl samhällsekonomiskt som privatekonomiskt.

I en separat partimotion från folkpartiet om ägandespridning redogör vi för vår syn på och förslag till åtgärder för att uppnå ett breddat aktiesparande, försäljning av aktier och konvertibla skuldebrev till anställda liksom frivilliga andel-i-vinst-system. Den borgerliga planen för avveckling av löntagarfonderna innebär att en grund läggs för en omfattande spridning av ägande och aktiesparande till helt nya grupper. Därigenom kan en majoritet av den vuxna befolkningen bli aktiesparare.

Den skattemässiga diskrimineringen av privatpersoners direkta aktiesparande måste också upphöra.

Vi har tidigare framfört en rad konkreta krav för att stimulera ökat sparande i aktier, dvs. risksparande. Det gäller t.ex. avskaffande av dubbelbeskattningen, rätt till skattefria omplaceringar och bättre möjligheter för anställda att spara i aktier i det egna företaget. Eftersom aktiebeskattningen liksom många näraliggande skattefrågor för närvarande är under utredning avstår vi i år från konkreta yrkanden.

Regeringen har i en särskild proposition föreslagit att reavinstskatten för s.k. korta aktieinnehav förändras på så sätt att vinst skall beskattas till 100 % medan förlust bara berättigar till 40 % avdrag. Detta medför att en faktisk förlust kan leda till att man måste betala skatt. Vi föreslår att även skattesatsen för korta vinster sänks till 40 %, dvs. i praktiken att tvåårsregeln avskaffas.

Hemställen

Med anledning av det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vikten av en förmögenhetsuppbyggande politik för hushållen,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om mål för hushållssparandet,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om hushållssparandets betydelse för samhällsekonomin, Mot. 1988/89
Fi606
4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vikten av stabila spelregler i syfte att stimulera sparande och investeringar,
5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om betydelsen av att stimulera enskilt aktiesparande,
6. att riksdagen beslutar att avskaffa spardelegationen,
7. att riksdagen avslår finansdepartementets begäran om anslag till sparfrämjande åtgärder F7 för budgetåret 1989/90 om 18 385 000 kr.

Stockholm den 25 januari 1989

Anne Wibble (fp)

Lars De Geer (fp)

Ingela Mårtensson (fp)

Lars Leijonborg (fp)